

BIRGIT WENDELBO

Birgit Wendelbo er født og opvokset på Trøjborg i Aarhus og har boet i byen hele hendes liv. Hendes livshistorie er en beretning om en kvinde med gåpåmod og viljestyrke. Hun vokser op som barn under Anden Verdenskrig og oplever krigens rædsler på nærmeste hold – særligt med bombardementet af Aarhus Universitet i 1944 og hendes tantes død under bombningen af det aftentog, som hun var passager på. Dette er også historien om en lille pige, der fra en tidlig alder beslutter sig for at gøre tingene anderledes, hvad angår tidens syn på børneopdragelse. Birgit fravælger konsekvent at slå hendes egne børn, og på den måde formår hun at gå imod hendes egen opvæksts korporlige opdragelsesmetoder årtier før pædagogikkens gennembrud og lovgivning om at slå børn og unge. Birgit oplever også, hvad det vil sige at være fraskilt kvinde og alenemor til tre børn samt at blive en del af arbejdsmarkedet. Og sidst, men ikke mindst, begynder hun at lede efter kærligheden igen.

Interviewet af Carina Stobberup, Aarhus Stadsarkiv, d. 11. november 2017

1916-1933

INTRODUKTION TIL BIRGITS FAMILIEHISTORIE

Farfar & farmor og Birgits far

Begge Birgits forældre var børn af store familier. Hendes fars familie flyttede fra Odder til Århus i 1916. Her var både arbejde og bolig, men ak, ved næste store flyttedag stod de ligesom 129 andre familier uden tag over hovedet. De blev midlertidigt indkvarteret i gymnastiksale på skoler og på kaserne. I Finsensgades gymnastiksal var der indkvarteret 10 børnerige familier, kun adskilt med tynde bræddevægge, og med familiens sparsomme flyttelæs samme sted.

Kommunen opførte flere kolonier af husvildebarakker ved Galgebakken, og her flyttede Birgits farmor og farfar ud seks måneder senere. Her boede de i flere år (9 af deres 11 børn var hjemmeboende). Birgits farfar havde altid arbejde, og alle hans drenge havde budpladser og kom senere i lære. Der var dengang syv års skolepligt, men da Henry (Birgits far) pga. mellemørebetændelse dumpede et år, blev han udskrevet fra skolen efter 6. klasse. Han blev uddannet snedkersvend og var nu endelig fri og kunne gå på landevejene som farende svend. Han søgte arbejde i de byer, som han passerede. I Svendborg modtog han den sørgelige besked på et postkort, hvor der stod: "*Din far er død*". Året efter døde moderen fra fem ukonfirmerede børn. Nu måtte Henry tage hjem og tage styring af familien, ellers havde kommunen planer om at sende børnene på forskellige børnehjem.

Da Birgits far som 22-årig blev indkaldt til Marinen, blev det den ældste pige i familien, Gudrun, der måtte træde til som en plejemor.

Familiens tradition, om at alle drengene skulle have en håndværkeruddannelse, blev fastholdt. Pigerne kunne derimod få en plads "i huset", eller de arbejdede på fabrik, indtil de skulle giftes.

Birgits fars familie var et godt eksempel på, at selv "barak-unger" kunne få et godt liv.

Mormor & morfar og Birgits mor

I Birgits mors familie var de 9 børn. Hendes morfar Rasmus og mormor Lene Marie havde truffet hinanden på en af tidens højskoler. Som tømrer var Birgits morfar med til opbygningen af Den store Landsudstilling i 1909. Pga. dygtig

udført arbejde i stor højde blev morfaderen tildelt en fortjenstmedalje i sølv, som blev overrakt ved kongebesøget. Da udstillingen lukkede, skulle alle de store haller, boder og spisesteder nedbrydes igen.

Alle bygninger og udstillingshaller var bygget af træ, og Rasmus købte en restaurant, som han så genopførte ved badehotellet på Hyllevej i Risskov. Det blev familiens bolig i flere år. I 1919 købte han en lille søbadeanstalt med beliggenhed nedenfor Trøjborgvej. Den fik navnet Kattegat og voksede sig stadig større, så der var et damebad, et herrebad og imellem dem et stort fællesbad.

“Til forskel fra andre badeanstalter, så var der en pigeafdeling her, en drengeafdeling her – det var til skolebørnene – og så var der her, et damebad og her et herrebad. Det skulle jo endelig være adskilt. Men så var der et stort område, som var fællesbad. Og det var jo ganske nyt! Det var der, de unge gik ind og legede kærester.”

Her var Birgits bedstemor i sit es. Det var hende, der med sit smittede humør fik opbygget en kundekreds af borgerskabet i Århus. Der blev hygget med kaffe, og familiens sangglæde foldede sig ud til glæde for gæsterne. I en lille “sukkerbod”, som Birgits mor og hendes søskende passede, blev der solgt hjemmelavet is m.m. Bedstemoderen fik ideen til et gæstealbum, hvor Kattegats gæster skrev sig ind med fine vers og muntre hilsener. Alle de unge i familien og deres kærester var med til opstilling og nedtagningen forår og efterår. Da Århus kommune i 1933 byggede Den permanente Badeanstalt, lukkede Kattegat ned.

“Min mors familie, de sang ude på Kattegat, og alle gæsterne syntes, det var så dejligt. Der var altid nogen, der sang derude. Min bedstemor havde en gæstebog, der fik hun gæsterne til at skrive. Hun var en meget livlig dame, og hyggede om dem med kaffe. De fleste af dem havde et månedskort eller betalte måske for hele sæsonen. De lavede sange, gæsterne, og de sang også. Mange af dem var studerende oppe fra Hospitalet og Universitetet. En masse læger, også Gerdes, ham kendte alle på Trøjborg, og kendte journalister in spe, de skrev i gæstebogen med anbefalinger.”

Familien flyttede mange gange, idet bedstefaderen som tømrer tit fik et tilbud om billig husleje. Senere etablerede han sig som en mindre tømmermester. Familiens sønner fik alle en håndværkeruddannelse, men under kriseårene i 1930'erne måtte de skifte job og tage fat på det, der bød.

1939

MINDER FRA BIRGITS BARNDOM DEL I

Moderen var uvidende om tonen på arbejdspladsen.

Det fornemmede Birgit meget tidligt igennem faderens holdning til moderen. Når de sad ved middagsbordet, og talen faldt på, hvad der skete på arbejdspladsen, hvad enten faderen havde været oppe og skændes med hans kollegaer, eller været stor i munden overfor hans mester, så forstod moderen, ifølge faderen, ikke et pluk af det hele. Hun ville i stedet sige til ham: *“Pas nu på med hvad du siger. Det ender med, at du bliver arbejdsløs igen, og hvad så?”*. Men det var nu altid rigtigt, hvad faderen sagde, i hvert fald ifølge ham selv. Og hver dag, når fabriks sirenen lød, ville Birgit løbe sin far i møde og råbte og vinkede til ham, for sæt han nu ikke fik øje på hende. Det skete nu aldrig. Der sad hun så i sin sadel på faderens cykel. Her var trygt og godt. Cykelstien var altid helt fyldt med arbejdere på vej hjem til middag. Alle kørte hjem til varm mad mellem kl. 12.00 og 13.00. Efter middagen skulle faderen altid hvile sig lidt på sofaen, inden han skulle af sted igen, og moderen ville bede Birgit om at være stille. Efter 1940 opstod der en mangel på cykler og transport, og derfor blev arbejderens middagspause fra 1950'erne ændret til en halv time.

Birgit ville dog hellere op til faderen, mens han hvilede sig, og hun fandt sig en krog, hvor hun kunne ligge. Moderen ville råbe og var gal, men Birgit puttede sig bare ind til faderen, og han tog om hende og sagde, at hun var *“en værre lille en”*.

Opdragelsen stod på tæsk og klø

Moderen var også uvidende på andre måder. Der var en forfærdelig masse, Birgit ikke måtte, for så var hun ikke sød, og så stod det på en endefuld. Hun skulle jo opdrages!

“Jeg besluttede allerede som 10-årig, at jeg aldrig ville slå – min mor, hun slog os meget: Med børster og med grydeskeer... Vi skulle jo være gode borgere, vi skulle opdrages og opdrages. Det er ikke måden at gøre det på, synes jeg”.

Birgit hadede moderen for det. Den ydmygelse, det var, at skulle tage bukserne ned og bukke sig forover, mens Birgits mor slog hende med børsten eller med grydeskeerne. *“Jeg skal nok være sød, jeg skal nok være sød”*, græd Birgit, men der var ingen kære mor. Senere skulle hun ovenikøbet sige undskyld og prøve at forstå, at moderen var nødt til at slå.

“Hun kunne da godt ha’ forstået det uden klø”, tænkte Birgit tit, men det turde hun ikke sige, for så ville moderen svare: *“Skal du være fræk og have igen”*, og så kunne de begynde forfra. Bagefter kunne Birgit stå og græde i timevis imellem viskestykkerne bag køkkenforhænget, hvor der var broderet en sød lille pige og en sød lille dreng i blå. De var vist nok fra Holland, og de havde træsko på, men de så ikke fattige ud, selvom det jo ellers kun var de fattige, der gik med træsko. Birgit huskede, at viskestykkerne lugtede surt.

Birgit besluttede sig for, at hun ikke ville ligne sin mor. At hun aldrig ville slå de børn, hun fik, når hun blev voksen. Og at hendes viskestykker ikke skulle lugte surt.

Det skete næsten aldrig, at hun fik klø, når faderen var hjemme. Birgit mindes kun én gang, at det skete, og det var bunduretfærdigt! Hun var da ca. 4-5 år gammel. Det var søndag. Alt var godt. Dejlig middagsmad med rigeligt kød og brun sovs og senere dessert. Efter middagen blev hun sendt ned i gården for at lege, og senere, når far og mor havde sovet eftermiddagslur, skulle de i skoven i det gode vejr. Birgit havde allerede fået sin fine søndagskjole og sine nye sko på, og hun kunne derfor ikke lege nær så godt, som hun plejede, for så ville hun blive snavset, og så ville hun få klø.

Hun gik derfor ud på gaden og kiggede på de andre børn. Når der kom voksne gående forbi hende, ville hun neje og smile til dem, og de fleste kiggede på hende og sagde: *“Sikke da en sød lille pige, du er vel nok dygtig til at neje”*. Det hændte, at der var en, der stak hende en 10-øre, fordi hun så så sød ud, men det var nu nede ved de gamle lejere, hvor hun havde siddet og snakket lidt med dem. Efter noget tid blev Birgit tørstig og listede op ad køkkentrappen for selv at ville tappe vand i køkkenet. Men døren var låst! Det var aldrig sket før,

medmindre moderen var ude at handle, og selv da ville hun lægge nøglen under måtten.

Birgit rykkede i døren og var bange for, at hendes forældre var gået uden hende. Hun råbte og skreg og sparkede på døren i panik. Pludselig gik døren op, og der stod moderen, stor og rasende. Lidt efter lød der klask med grydeskeen, og Birgit hylede op. Hun nåede lige at opfatte, at faderen lå i dobbeltsengen – det plejede han da ikke at gøre om dagen – og hun hørte ham råbe: *“Så, så Anna, nu må det være nok!”*. Et øjeblik efter blev hun smidt uden for døren igen, og den blev endnu en gang låst. Og hun var stadigvæk tørstig. Birgit blev siddende på bagtrappen og græd videre. De andre børn råbte efter hende nede fra gården: *“Nå, der fik du nok en røvfuld. Æv bæv”*. De var nu altid så frække.

NÅR FORÆLDRENE BLEV UVENNER

Var pengene små startede skænderierne

Når faderen Henry og moderen Anna skændtes, følte Birgit, at nu faldt hele hendes verden sammen. Det var næsten altid penge, som forældrene skændtes over, og faderen holdt stejlt på, at fordi det var ham, der tjente dem, så måtte han også bestemme, hvad der skulle købes for dem.

Derfor fik moderen kontanter til at købe slagtervarer for fra dag til dag, og ellers havde de “på bog” (en kredit) hos købmanden og mejeriet. Faderen betalte så for varerne en gang om ugen, og hvis der var indkøbt noget, som, efter faderens mening, var luksus, så ville skænderierne begynde.

“Men det var ret barskt at flytte derop til Risvangen, og der skulle jo spares utrolig meget på kost og sådan noget. Min far, som var eneforsørger på den måde, at min mor, hun tjente ikke penge, så hun skulle altså ikke tro, at hun skulle bestemme noget som helst med penge, det var hans domæne, og det holdt han altså meget på. Det affødte jo en masse skænderier mellem dem”

Moderen insisterede på at vide, hvad faderen tjente, så hun kunne se, hvad der var råd til. Men nej, der var han stejl, og det var han stolt over. Han ville feje moderen af med ordene, at *“det skal du ikke bryde din kyllingehjerne med”*, og så var diskussionen slut. Faderen klappede i som en østers og talte ikke til

hende i 14 dage. Det hjalp ikke, at moderen råbte og skreg og til sidst brød sammen i krampegråd.

Moderen behandlede Birgit som sin fortrolige og ville fortælle hende, at det hele skyldtes den store aldersforskel på 7 år, hvor faderen var den ældste. Moderen mente tilmed, at det måske også kunne skyldes, at de kom fra forskellige miljøer, idet moderens far jo var tømrermester, mens faderens forældre var døde, og at han var ud af en stor søskendeflok, som han havde været med til at holde sammen på.

Birgits forældre blev gift i en fart, da moderen var 19 år og allerede gravid med Birgit. De havde dog været forelsket længe, så de var nok alligevel endt med at blive gift senere. Moderen ville fortælle Birgit, hvordan faderen havde jaget alle hendes veninder væk. Han var jaloux på alle, der tog en smule af moderens tid. *“De var så pjattede og barnlige”*, ville han sige. Birgit ville da se på sin mor og spørge, hvor gammel hun var, hvortil moderen svarede, at hun var 25 år gammel.

“Ja”, tænkte Birgit ved sig selv, *“far har ret, for mor er barnlig og pjattet og hysterisk”*. Men ellers var hun nu for det meste livlig og glad, undtagen når hun var ked af det som nu.

Kedlen fløjtede i køkkenet. *“Ak, det er vand til opvasken”*, sagde moderen og rejste sig for at hælde soda og vand i zinkbaljen, hvorefter hun begyndte at vaske op med tårerne løbende ned af kinderne. Hun ville fortsætte med at luftte sin frustration over faderen ved at sige: *“Jeg får aldrig lov til at blive voksen, bare fordi jeg en enkelt gang var uforsigtig. Jeg skulle gå ned og købe nogle viskestykker og håndklæder, da vi skulle giftes, og så fik jeg øje på nogle hvide damaskservietter. Dem kan vi da ikke undvære, tænkte jeg, så jeg købte 18 styks”*.

Faderen havde skældt ud og sagt til hende, at hun skulle have byttet dem til nogle bleer, som nok blev mere nødvendigt. Og faderens søskende havde skoset moderen og ladet hende forstå, at hun ikke skulle komme her og tro, hun var noget. Nu blev servietterne brugt som viskestykker, men man kunne stadig se, at de havde været meget smukke engang. *“De er smukke”*, ville Birgit sige til moderen og gav hende et knus mere i den periode, hvor faderen var tavs. Han lagde uopfordret 10 kr. hver morgen til moderen. Birgit holdt øje med, om moderen nu købte ufornuftigt ind og opdagede, at moderen lagde nogle af

pengene til side til silkestrømper. Men så var hun da fri for at plage efter flere penge næste gang.

FADERENS SMÅJOBS

Samarit på Vennelyst Teater

Når det kneb med pengene, lykkedes det faderen, udover sit daglige arbejde som snedkersvend, at få noget kontrollørarbejde på Vennelyst Teater. Faderens arbejde bestod i at være samarit i teatret, hvor han fx skulle træde til, hvis damerne besvimed pga. varmen. Faderen var meget glad for sit bijob og synes, det var sjovt at se revyskuespillerne sommeren lang. Men moderen græd næsten hver aften. Her sad hun i en lille 2-værelses lejlighed med to unger, der skulle passes, og faderen ville ikke give hende lov til bare en gang imellem at få en barnepige. *"Vi passer selv vores børn"*, sagde han. *"Jeg kommer aldrig ud, og jeg ser ingen steder"*, græd moderen. Og Birgit følte skyldfølelse, fordi hun var til.

Men en gang imellem skulle forældrene til familiefester, og så spurgte faderen Birgit, om hun nu var blevet stor nok til at være alene hjemme med lillebror, og kun hvis der blev noget i vejen, måtte de kalde på naboen. Moderen strålede og så virkelig ung og smuk ud. Hun sad ved køkkenbordet og smurte læbestift, pudder og mascara på. *"Er det nødvendigt at smøre al det stads i ansigtet?"*, spurgte faderen, men han smilede dog, imens han sagde det og synes moderen så smuk ud.

Næste dag var der næsten altid ballade igen. Faderen var jaloux, fordi moderen havde danset en anelse eller kigget efter andre mænd. Men faderens jalousi gjorde bare moderen mere vrissen.

Lejligheden de boede i var ganske lille. Stuen var med mørkebrunt tapet, som moderen gerne ville have skiftet ud. *"Det har siddet her i mindst 45 år"*, klagede moderen. *"Ja, så holder det sikkert også de næste 10 år"*, var faderens svar. *"Jamen, min bror har da fået nyt tapet sat op selv, og vi kunne da hjælpes ad med at sætte det op?"*, spurgte moderen. Men nej, det kunne der ikke blive noget af. I lejligheden skulle man desuden igennem soveværelset for at komme ud i køkkenet. Lige overfor køkkenvinduet var der en høj brandmur, så køkkenet var mørkt og trist. Køkkenet var malet blå, men malingen var skallet af mange steder. Gasbordet var også meget slidt.

STORVASK I VASKEHUSET

Gruekedel og kakkelovn

Den sidste dag i måneden var vaskedag. Pludselig en aften ville dynebetrækket og lagnerne være fjernet. De skulle ligge i blød i Henko soda til næste dag, og så måtte familien sove i de kolde dyner. Moderen startede allerede kl. 06.00 om morgenen med at tænde op i gruekedlen i det lille vaskerum i kælderen. Om vinteren var vandet ofte frossen i vandhanen og afløb, så faderen måtte hjælpe moderen med optøningen, inden han tog af sted på arbejde kl. 06.30.

Kakkelovnen i stuen var der ingen, der havde tid til at tænke på, så det var først, da Birgit blev 6 år gammel, at hun var stor nok til at sørge for, at der blev tændt op i den. Hun skulle ruske asken nede i askeskuffen, finde en gammel avis og noget optændingsbrænde og bede til, at hun ikke skulle ned i kulkælderen efter koks. Birgit brændte sig da også en gang, hun skulle gå med den varme askeskuffe ned til "skællerranden", men hun holdt stædigt fast i askeskuffen. Efter hun havde sørget for kakkelovnen, hoppede hun ind i seng igen for at få varmen. Birgit så da chancen til at hoppe i forældrenes dobbeltseng. Moderen ville jo ikke opdage det, da der ikke var noget linned på dynerne, og sengene var uredte.

"O salig fryd", tænkte Birgit, for hun skulle passe sin bror på tre år dagen lang. Det var godt nok lidt af et arbejde, for han græd og vrælede hele tiden og ville aldeles ikke være en pæn dreng. Han ville hive strømperne af lige så hurtigt, som Birgit gav ham dem på. Senere hoppede de begge i sengene igen, men de skulle være hurtige til at hoppe ned igen, hvis de hørte nogen på bagtrappen. Af og til hørte Birgit og lillebroderen moderens trætte trin, når hun var på vej op på loftet på 1. sal, hvor tøjet hang til tørre. Hun slæbte på en tung zinkbalje. Moderen så herrens ud sådan en dag. Et gammelt tørklæde om håret, et kæmpe forklæde over en gammel nederdel og iført faderens gummistøvler. Hun var koksrød i hovedet af anstrengelse, og hendes hænder og arme var lige så røde som ansigtet. Hendes tøj var gennemblødt af vand og soda, når hun slæbte det tunge tøj fra kar til kar under skylningen.

Moderen ville kalde på Birgit og bede hende løbe hen til rullekonen for at låne en vridemaskine. Birgit skyndte sig derhen. Det så sjovt ud med alle de stænger

med rulletøj, som rullekonen havde i sine maskiner. Birgit syntes, det var underligt, at tøjet kunne blive glat bare ved at køre frem og tilbage inde i maskinen. Birgit kunne knap nok bære vridemaskinen hjem til moderen, men da hun var en stor og dygtig pige, gik det lige. Hun ville da stå lidt og kigge, mens moderen skruede stængerne på kanten af karret og siden stoppede tøjet ind imellem valserne og drejede rundt med håndsvinget. Birgit ville også gerne prøve at dreje med håndsvinget, men hun kunne dårligt nok trække det rundt, og hun måtte bruge begge arme for at være stærk nok.

Når faderen kom hjem kl. 17.00 var han lige nede i vaskehuset for at se, hvor langt moderen var kommet med vasketøjet, og han slæbte en enkelt balje med tørretøj op på loftet for hende. Derefter lagde han sig på sofaen for at hvile sig, ligesom han plejede.

Ved 18-tiden kom moderen op, og så var hun for det meste færdig, men manglede stadig at hænge det sidste vasketøj op. Vaskedag betød grøddag. Moderen ville lave grøden, når hun et kort øjeblik holdt pause fra tøjvasken, og siden ville den stå i fodenden af sengen med en avis omkring og dynen over, og derfor kaldte forældrene sengen for "høkkassen". Birgit hadede grød, men hun vidste godt, at det var der ikke noget at gøre ved. Hun skulle spise en lille portion, om hun så skulle sidde i flere timer og græde med salte tårer ned over det skide, kolde grød.

På sådan en aften ville moderen lægge sig på sofaen og hvile sig. Somme tider var hun så træt, at hun ikke orkede at tage det våde tøj af. De snavsede tallerkner fik lov til at blive stående på spisebordet den dag.

1940-1944

MINDER FRA BIRGITS BARNDOM DEL II

Fra begyndelsen

Birgit boede på Trøjborgvej 32 på 1.sal i en lille 2-værelses lejlighed med fælles VC på bagtrappen. Der var en fin fortrappe, men den måtte kun benyttes af gæster. Bagtrappen var grov og umalet, og derfra gik man lige ind i køkkenet, der var blåmalet. For at komme ind i stuen måtte man gå igennem soveværelset. Der stod en lysegrøn dobbeltseng og et flot toiletmøbel med et stort spejl. Desuden havde Birgits far lavet en køjeseng til Birgit og hendes

lillebror Edgar. I 1940 blev lillesøsteren Elin født, og der blev også plads til hendes lille seng. I stuen stod en stor sort kakkelovn. Da det kneb med pladsen, måtte spisebordet stå foran sofaen med nogle stive spisestole omkring. Moderens trædesymaskine skulle der også være plads til samt en radio. Der var et stort vindue, der vendte lige ud mod gaden. Birgits far var meget pligtopfyldende og satte en ære i at kunne forsørge sin familie som snedker på en mindre møbelfabrik. Når han fik løn om fredagen, havde han altid en pose bolcher med hjem, eller om sommeren isvafler fra byens bedste isbod på Paradisgade. Da Birgit var lille, ville faderen komme hjem kl. 12.00, og så spiste familien varm mad sammen. Birgits mor var jo hjemmegående, som de fleste andre kvinder på den tid.

Når faderen igen cyklede på arbejde, stod Birgit på hjørnet og råbte "god arbejdslyst" efter ham. Om aftenen i skumringstimen sad Birgit og hendes familie og sang.

"Under krigen, og helt til jeg flyttede hjemmefra, især fra efteråret og hele vinteren igennem, der sad vi hver aften og holdt "skumring". Det vil sige, at vi sad hele familien og sang – og vi kunne en masse sange. Nu fik jeg også lært en hel masse i skolen og ved spejder, og dem ville mine forældre også gerne synge."

Begge forældre kunne utrolig mange viser. Birgit sad næsten altid på skødet af sin far, det var rigtig hyggeligt. Men en gang imellem var det moderen, som sad der. Da Birgit kom i skole, fortalte hun engang om det, og der bredte sig en vild undren i klassen. Der var ingen af de andre elever, der havde set deres mor sidde på skødet af faderen.

Sommersøndage cyklede hele familien ud til stranden. De havde mad og saftvand med og badede dagen lang, hvilket var pragtfuldt. Andre gange tog de sporvognen ud til Remisen. Derfra gik de i højt humør op til Zoologisk Have, som lå lige overfor Friheden. Der var utrolig mange dyr, og direktøren derude havde indrettet en lille scene, hvor han fremviste dyreungerne. Både løveunger, leoparder, hunde og aber, der gjorde kunster, var at se. En gang imellem inviterede han nogle børn indenfor, men Birgit skulle nu ikke nyde noget. Da hun var i 10-års alderen, fik hun ofte lov til at gå i Zoo alene, hvis bare hun tog sin lillebror Edgar med. Så af sted til sporvognen, og så håbede de på, at det var

med åben bivogn, dvs. uden sider i bivognen. Der gik et sug igennem maven, når den drejede om et hjørne, for tænk nu, hvis man røg ud. Kontrolløren gik på et langt trinbræt fra sæde til sæde for at se billetterne.

Da Edgar var et par år, blev han sendt ned for at lege, og det var Birgits opgave at se efter ham. Sådan var det i alle familier. Om sommeren hang mødrene ud ad vinduerne og råbte efter børnene. Hvis Birgit og Edgar blev sultne, ville de råbe op til deres mor: *"Moar, smid en madpak' ud i avispapir med sukker på"*. Der var ikke megen færdsel af biler dengang, men til gengæld var der en del hestevogne. Hver uge kom fiskemanden og han råbte: *"Her er rødspætter, rødspætter her"*. Så myldrede det med husmødre, der skulle handle fisk. Der kom også en mælkevogn, hvor man kunne købe billig mælk, men så skulle man selv komme med en kande eller spand. En anden gadesælger, der kunne høres, var "Kludelaus", en sølle mand i pjalter. Hans råb lød: *"Klude købes, klude købes"*. Så fik mødrene travlt med at finde deres slidte håndklæder eller undertøj frem og løb ned til "Kludelaus" med det i en fart, så de måske kunne få 25 øre for det. Gårdmusikanter kom der også tit. Det var en eller to mænd, der gik fra gård til gård og sang sørgelige viser. Så smed man 5-ører indpakket i avispapir ned til dem.

Hver uge kom en stakkels mand i en kørestol, som blev skubbet af hans datter. Manden spillede så smukt på mundharpe, at han tryllebandt Edgar. Han fulgte ham fra gård til gård, så den lille gut blev først fundet flere timer senere.

Pligter og lommepenge

Hver søndag fik Birgit og hendes søskende en 10-øre i lommepenge, og så løb de straks hen til slikmutter. Der stod de længe udenfor vinduet og kiggede på udbuddet. Man kunne købe flødebolle, "negerkys", for 5 øre, men der var også lakrids og bolsjer. Når slikket var spist, var det slut med den fornøjelse.

Som storesøster havde Birgit rigeligt med pligter. Hun skulle hjælpe med opvasken, feje bagtrappen og hente koks og brænde nede i den mørke kulkælder. Hun havde tit et tændt julelys med, men det skete, at det gik ud, og så kunne man høre alle de uhyggelige lyde. Askeskuffen og affaldsspanden skulle hun også tømme i de store skraldespande i gården.

Vinter- og sommertøj: Hvad havde man på?

Tøj havde man ikke ret meget tøj af som barn, og man skiftede kun tøj én gang om ugen. Det gjaldt også undertøjet. Om vinteren havde Birgit en hjemmestrikket ulden undertrøje på, og øv, hvor den kradsede! Hun havde haft slim på lungerne som lille, så hun skulle gå med den. Ovenover den havde hun et livstykke i bomuld med knapper til strømpebånd. Dertil bar hun lyserøde eller blå bukser (trusser) med elastik i benene. De gik så langt ned, at de kunne dække det bare stykke hud, der ellers begyndte ved de rillede, lange strømper. Der var enkelte drenge, som også gik med de rillede, lange strømper med korte bukser ud over. Men de fleste drenge gik i plusfour fastgjort under knæet.

Birgits mor var meget dygtig til at sy, og Birgits mange fine kjoler vakte misundelse hos de andre piger i skolen. Ligeledes strikkede moderen en dejlig rød bluse med hvide hjorte på til Birgit. Hun havde en frakke eller jakke af gammelt omsyet voksentøj. Om vinteren gik Birgit i fedtlæderstøvler eller skistøvler. I hendes skole var der mange fattige børn, som kun havde træsko og små sokker på. Deres ben var helt blå af kulde. Sommerens vigtigste begivenhed var, når man skulle have nye gummisko, husker Birgit.

Måltider

Om morgenen fik Birgit rå havregryn med sukker og mælk på. Om vinteren, når mælken ofte var frossen, fik man sigtebrød eller hjemmebagt klægt franskbrød med Ramona, der var et gulerods-produkt. Det værste var, at Birgit også skulle have en skefuld torske-levertran. Føj, hvor det smagte grimt!

Madpakkerne var flade og kedelige med leverpostej og spegepølse eller æggemadder og ost. Man kunne spise på skolen, men Birgit brød sig ikke om deres grød eller vandmælk med rugbrødstern. Aftenens varme mad var næsten altid kartofler og sovs med lidt kød til hjemme hos Birgit. Det kunne være en frikadelle, V2 bøf, et lille stykke pølse eller fisk. Grønkålssuppe og hvidkålssuppe var gode til at give varme om vinteren. Værst af alt var dog den ugentlige grøddag.

Edgar spiste alt, hvad det blev sat foran ham. Han voksede sig i løbet af få år lige så stor som Birgit. Han var en stor og godmodig dreng, som ikke forsvarede sig, når nogle af de større drenge skubbede til ham. Men så kom hans hidsige

storesøster og sprang op på ryggen af de store knægte! "Øv, en tøs på ryggen!" hylede de, og så løb de af sted igen.

Højtider og traditioner

Alt hvad der kunne fejres, blev fejret. Da mærkede Birgit og hendes søskende ikke noget til sparetider. De glædede sig altid helt ustyrligt til jul. Edgar og Birgit gik også en gang ned i BB Bazaren i Tordenskjoldsgade for at købe en gave til Elin, deres yndige lillesøster, som dengang lige var kommet til verden. Birgit og Edgar fik også lov til at være med til julebagning, hvor de fik hver deres klat dej til at lave julekager ud af.

Fastelavn glædede man sig også altid meget til. Birgit og hendes søskende ville hver få et fastelavnsris, der bestod af en stang, hvor der var fastgjort nogle papirstrimler i crepe i toppen, en maske og noget slik. De kendte alle sangene til fastelavn – også den om "Skumma'r-manden". På fastelavnsmandag havde man skolefri. Birgit og hendes søskende ville da klæde sig ud i noget gammelt voksentøj og gå fra dør til dør med raslebøssen. Det var moderen nu ikke meget for.

Dagens højdepunkt var "Sluppens" ankomst til Tordenskjoldsgade. Det var en pyntet hestevogn med et skib på ladet. Selv hestene var pyntet. Mændene var alle klædt ud som sømænd, og de havde sorte benklæder på, en hvid skjorte og røde slips, samt sorte hatte med brede skygger. Der var musik, og de dansede og holdt sjov. Ved samme lejlighed indsamlede de penge til sømandsenker. En enkelt gang var Birgit med til at slå katten af tønden.

Lang tid før påske begyndte forberedelserne. Moderem bagte og forberedte festmad til fem dage. Birgit, Edgar og Elin klippede gule kartonkyllinger eller lavede små reder af vat med karton-kyllinger i. Påskemorgen fik de alle tre et lille chokoladeæg, men under krigen kunne det kun blive til et sukkeræg med en ring i. Til påskefrokost fik man lov at male æg med farveblyanter og lave små hatte af papir. På sådan en dag fik man to æg og $\frac{1}{2}$ rugbrød. Ellers hed det sig to skiver brød til et æg. Til alle disse højtider blev der købt en Tuborg til faderen og en sodavand til Birgit, Edgar og Elin.

Ferier og rejser

Engang gik turen til Himmelbjerget på en solskinsdag i Birgits fars ferie. Hele familien drog afsted i deres fineste sommertøj ned til banegården bærende på skotøjsæsker med smørrebrød og pølser. De kørte med toget til Ry og videre med hjuldampere over søen til foden af Himmelbjerget. Her travede familien op ad de snoede veje til Himmelbjergtårnet, men først kom de forbi en masse boder med alle mulige små porcelænsfigurer og udskårne træfigurer. Birgits far ventede tålmodigt, mens børnene valgte en souvenir imellem stokke, træknive, huse og linealer – alt sammen med navnet Himmelbjerget indbrændt på. Da Birgit og hendes søskende blev lidt større, travede de fra Ry igennem skoven til "bjerget". I skoven plukkede de modne blåbær. På hjemvejen sejlede familien også en tur til Silkeborg. Sikke en dag!

Da Birgit begyndte i skole, kunne eleverne få gratis rejsebevis til toget over hele landet. Næsten alle i klassen havde familie på landet, som de kunne besøge – det skulle jo være så sundt. Birgit skulle til Jannerup til hendes mors fætter. Hun kendte dem dog ikke i forvejen og var noget beklemmt ved det. Da hun skulle skifte tog to gange undervejs, varede rejsen syv timer, men Birgit snakkede med alle, der gad at høre på hende, og hun fandt da også ud af at skifte til de rigtige tog. Hun var otte år gammel på det tidspunkt.

Under krigen i 1943 skete det, de alle havde frygtet. Der blev blæst luftalarm, og så skulle alle tog standse, og passagererne skulle skynde sig ud. Folk skulle spredes til begge sider, og helst gemme sig under træer eller broer. Alle var bange, da man havde læst om engelske fly, der angreb toge fyldt med tyske soldater, der var på vej til fronten. Der kom også fly så lavt, at man kunne se deres Royal Airforce mærke. Men heldigvis kunne engelske soldater også se, at Birgit og de andre passagerer var civile. Da luftalarmen blev afblæst, løb folk tilbage til toget, som selvfølgelig blev meget forsinket.

Fritid

Da Birgit var syv år, fik hun endelig lov til at gå til dans på Riis Poulsens Danseskole nede i Århus-hallen. Moderen havde syet den flotteste kjole i rød silke, og selvom Birgit normalt havde krøllet hår, så havde hun sovet med papirlotter, så der var kroler over hele hendes hoved.

"Der lå en danseskole i Århus-hallen, der gik jeg også til dans. Det begyndte jeg med, da jeg var ca. 8 år. Første gang vi skulle derned, der var jeg så spændt, at jeg fik lov til det. Min mor var altid med mig dernede, og hun havde syet en pink-rød silkekjole til mig. Den var altså virkelig yndig. Og så havde jeg krøller i håret. Min mor var så god til at sy. Hun havde en stor trædemaskine, sådan en man sidder med fødderne på. Derfor havde jeg næsten altid flotte kjoler at have på. Der mærkede jeg ikke, at der manglede penge."

Hun var meget spændt. Drengene blev stillet op ved den ene side og pigerne ved den anden. *"Herren går over og byder en dame op"* sagde danselæreren. Det skulle indøves nogle gange. Til slut fik alle drengene lov til at gå over og vælge en pige med et pænt buk. Så blev der tumult, for pludselig stod der to drenge og bukkede for Birgit, og et øjeblik efter lå de på gulvet og tævede løs på hinanden. Gymnastik var en anden interesse, som Birgit havde. Hun fulgtes med de store piger fra gaden, og så gik de i samlet flok forbi kirkegården i vintermørket og videre ned til Samsøgades Skole.

Spejderlivet begyndte i 8-års alderen som "grønspætte". Birgit lærte en masse gode sange og havde mange gode oplevelser i naturen om sommeren. Som spejder travede man meget og lærte at omgås med ild og primitiv madlavning. De sluttede altid af med en lille andagt og en salme. "Vær beredt" var mottoet, og det var nok en god læresætning i en tid, hvor spejderne også måtte bruge deres kendskab til førstehjælp her og der. Kammeratskab og solidaritet blev dyrket. Det kom på prøve, da Birgits patrulje besluttede sig for, at de ville tage "40 km prøven", da Birgit var 14 år gammel. De andre var lidt ældre. Pigerne gik fra Århus til Silkeborg i silende regn, våde til skinnet og med store vabler på fødderne. Det var syv dødtrætte piger, som kørte hjem med tog og senere sporvogn. Da de nåede Guldsmedegade, blev en pige ved navn Tut syg og kastede op. Hun nåede lige at springe ud af sporvognen, og Birgit fulgte med. Derefter gik de det sidste stykke hjem til Trøjborg. og Birgit fortsatte alene videre til Risvangen.

Leg og legetøj

Birgit fik en gang en meget fin glasdukke med hår. Den var så fin, at den skulle ligge i et skab, og Birgit syntes i grunden, at den var alt for stiv. Den fik meget fint tøj på, og hun havde den med på Marselisborg Hospital, da hun havde

skarlagensfeber. Birgit lå derude i seks uger og længtes frygteligt hjem. Pga. smittefaren måtte hun og de andre indlagte ikke komme ud af deres senge. På stuen ved siden af lå patienterne med difteri, og da hændte det af og til, at Birgit og de andre opsnappede, at endnu et barn var død. Birgit lå nærmest vinduet i en 6-mands stue, og da feberen endelig faldt, sprang hun og de andre børn omkring, og Birgit dansede cancan i den brede vindueskarm. Når der var besøgstid, stod forældrene på en gangbro uden for vinduerne og kiggede på deres syge børn.

Om sommeren spillede Birgit og de andre børn på vejen rundbold ude på kørebanen. Der kom meget sjældent køretøjer. Alle gadens børn var med, og de små var bagstopper. Når den tykke politibetjent med sin store hund viste sig, blev der råbt: "*Pas på panserbassen!*". Det hændte, at de ikke nåede at smutte væk, og så konfiskerede betjenten børnenes bold, øv!

Af legetøj, som både drenge og piger brugte på gaden, var kugler noget af det bedste. Det gik ud på at trille dem hen i en hulning i asfalten. Nogle vandt mange kugler og havde syet kugleposer. Birgit og de andre børn spillede også med forskelligfarvede hønseringe. Drengene spillede med småpenge op ad væggen – det måtte de voksne ikke se. Ligeledes legede de krig. På den sorte jord tegnede de to felter, og så kastede de en kniv, så den stod i jorden, og derefter trak de linjer og røvede land fra hinanden

Skole

Birgit gik i Finsensgade Skole. Det var en stor skole i 5 etager med 7-800 elever. Det var store klasser med 30-36 elever i hver klasse. Skolen var delt i en drenge- og en pigeafdeling med hver deres indgang til skolegården. Denne var også delt med en kridtstreg over til en række WC'er. Der var ingen drenge i Birgits klasse, og der var streng disciplin. Når skoleklokken ringede, stillede eleverne op i lige rækker to og to. Hvis nogen snakkede, blev de trukket ud og fik en på kassen af gårdvagten. Oppe ved klassen stod eleverne igen i to rækker og ventede på, at deres frøken skulle komme. De fleste lærere, som Birgit havde op til 5. klasse, var ugifte frøkener. De første år mødte Birgit skiftevis kl. 08.00 eller kl. 11.00, da der manglede klasseværelser. Nogle år var de "vandreklasser" uden et fast lokale.

“Vi var meget adskilt. Pigerne havde deres specielle indgang på den ene side af skolen, og drengene havde en indgang herovre. Der skulle vi altså ikke bryde os om at gå ind ad den forkerte! Dengang var der meget simple wc'er i en række herovre i skolegården, og fra den og så over til skolen som lå her, der var der en kridtstreg: "her er drengene, her er pigerne". Den markering, den prøvede vi så grænser af med, da vi kom i realklassen især.”

Den 9. april 1940, da Birgit gik i 2. klasse, blev Danmark besat af tyskerne. Himlen var sort af lavtflyvende flyvemaskiner, og Birgit blev meget bange. Tyske soldater kom marcherende i uendelige rækker. De sang, imens de gik, og det lød godt, men de var fjender, og man måtte ikke stå stille og lytte.

Under krigen var der mangel på næsten alting. Der skulle spares på papiret, og skolebøgerne var gamle og lasede, og dog skulle de indbindes i brunt papir. I håndgerning skulle eleverne selv have garn med for at lære at strikke. Alt hvad de skulle lære, blev syet på noget elendigt stof. Kun nogle få elever havde særlige gymnastikdragter og gymnastiksko – resten måtte lave gymnastik i undertøj. Efter timen skulle man i brusebad og vaske sig, men vandet var koldt, så man blev hurtigt færdig.

“Efter okkuperingen, og da vi kom tilbage til skolegården i Finsensgade i 45, der var kridtstregen væk. Vi var stadig delte klasser. Men nu måtte vi gerne færdes i hinandens område”

Svømning og korsang

Fra 1. maj løb Birgit og de andre elever ud til Den permanente Badeanstalt i Risskov. De skulle alle lære at svømme. I 1. klasse skulle de bade i "kassen", der havde en træbund, som var grim og slimet. Der gad Birgit ikke være, så hun sprang i stedet i et af de andre bassiner, der var 2 meter dybt. Hendes lærer blev dybt chokeret, da hun så en "førsterotte" springe ud på dybt vand, og Birgit råbte op til hende: "Jeg kan jo svømme". Men hun fik alligevel en lussing, da hun kom op.

Hver morgen blev alle eleverne samlet i en lang bred gang på 1. etage, drenge og piger i hver sin ende. Alle vendte ansigtet hen imod midten, hvor der stod et lille orgel, hvor to drenge skulle træde bælgen, ellers kunne den ikke spille. Der

sang eleverne morgensang eller fædrelandssange. Deres inspektør (det hed overlærer dengang) fortalte om planer eller skældte ud, fordi nogen havde tabt et stykke madpapir. Men det kunne også være advarsler om, at de ikke måtte samle sprængblyanter eller granater op efter luftalarm.

En dreng i 1. klasse mistede en hånd. Skolens beskyttelsesrum under krigen var denne lange gang. De store vinduer i hver ende var dækket af træbjælker. Birgit mindes med skræk det dårlige beskyttelsesrum, da bomberne faldt 200 meter fra skolen ved universitetet. Det var så tæt ved at husene rystede, og alle ruder i kvarteret blev blæst ud.

Birgits klasselærer var en sød gammel dame med knold i nakken. Hun havde altid en hjemmestrikket kjole på i enten grøn eller rustfarvet. Hun var mægtig god til at fortælle, især bibelhistorie. Så sad hun oppe på det første bord med fødderne på bænken. Somme tider kunne Birgit og de andre i klassen se hendes brune underbukser med elastik, og det var svært at holde masken. Regnelærerinden var sadist ifølge Birgit. Allerede i 2. klasse skulle de lære den lille tabel, og det var der mange, der ikke kunne. Man blev hørt enkeltvis, og hvis en ikke straks vidste at $5 \times 7 = 35$, blev de sendt over til væggen, og når der stod en hel række, fik de hver især en lussing.

I 5. klasse skulle de dygtigste elever til en mellemskoleprøve. Resten af eleverne skulle i almindelig 6. og 7. klasse. De elever, der bestod prøven, kom i 1. mellem, og Birgit var iblandt dem. 1. mellem bestod af elever fra de fem nærmeste skoler. Hidtil havde det været nemt lærestof med begrænsede lektier. Nu blev det svært – alle var jo de dygtigste i deres klasser. I næsten alle fag blev der nu givet karakterer, som straks blev ført ind i en protokol. Birgit husker, at der var massevis af lektier, og når der var stavfejl, skulle man skrive fejlordet fem gange. Birgit græd sine modige tårer over det. Men de lærte utrolig meget – især Birgits klasselærer gjorde en energisk indsats for at gøre "*os små proletarunger*", som hun kaldte dem ind imellem, til veltalende individer. Birgit yndlingsfag var "fortællerfagene", verdenshistorie, naturhistorie, fysik samt gymnastik, boldspil, svømning og korsang. Hendes sanglærer havde mange gode plader. Det var i musiktimerne, at Birgit første gang hørte Louis Armstrong. De lyttede også til Chopin, Mozart og operaer, f.eks. Carmen, og lærte at værdsætte dem. Deres sanglærer "Smukke" skrev teksterne på rullepapir, og så sang de alle de mest kendte arier – "Den kærlighed er livet

selv". Birgit var god til matematik og havde gennemgående pæne karakterer ved terminsprøver og ved den årlige eksamen, med undtagelse af engelsk og tysk.

1944

SKOLEN BESÆTTES AF TYSKERNE

I 1944 blev Birgits skole okkuperet, dvs. overtaget af tyskerne. Skolen skulle bruges som lazaret til deres sårede soldater. Derefter foregik skolegangen forskellige steder i private hjem. Mellem-skoleklasserne fik dog plads om eftermiddagen på Katedralen (gymnasiet). Der var langt at gå med en tung skoletaske, og der var hverken bus eller sporvogn, som eleverne kunne tage. Det næste år frem til krigens afslutning var forfærdeligt angstfulde. Gymnasiet lå nemlig lige ved siden af den gamle politistation, og den var nu Gestapos hovedkvarter. Tyskerne havde ved et kup taget hele politistyrken til fange og sendt dem i koncentrationslejr i Tyskland. Sirenerne havde lydt, og alle var gået i beskyttelsesrummet. Da de havde været der et par timer og ikke kunne høre fly eller kanonild, kom en lærer løbende, der var med i modstandsbevægelsen og råbte: "*De har taget politiet!*" Der blev en tumult, og alle skreg, men højest skreg Karin: "*De har taget min far, jeg ser ham aldrig mere!!!*". Han kom til Danmark d. 5. maj 1945 med de hvide Røde Kors busser. En udmarvet og syg mand, som døde dagen efter. Birgit og de andre børn blev advaret mod at lytte til alle de rygter, der opstod, men de gik i en evig angst for, at politistationen skulle saboteres eller bombes ligesom universitetet.

Næsten hver uge var der en lærer, som var gået under jorden, eller en jødefamilie, der var flygtet til Sverige. Danske håndlangere shallborterede, dvs. sprængte, en række beboelseshuse i Guldsmedgade og Nørregade. Mange civile blev dræbt, men en pige fra Birgits skole og hendes familie var så heldige, at de kunne kravle ud af ruinerne i live.

Den 13. marts 1945 ramte krigen Birgits familie. Hendes kusine, onkel og tante havde været på besøg i byen. Der var spærretid kl. 21.00, og man blev beskudt, hvis man færdedes i gaderne i det tidsrum. Birgits onkel og tante var derfor med det sidste motortog kl. 20.00 på vej til Risskov. Da toget passerede badeanstalten, blev det saboteret og sprængt i luften. To mennesker blev dræbt, deraf var Birgits elskede tante den ene. Hendes onkel og kusine blev

meget hårdt såret. Fra Birgits skolebænk kunne hun hver dag se toget rulle forbi ved havnen, og hver gang græd hun. Men dag-ligdagen fortsatte.

Bombardementet af Aarhus Universitet

På 4. sal i Finsengades Skole midt i en dansktime sad Birgit og kiggede ud ad vinduet. Pludselig lød der en infernalsk støj, og et engelsk jagerfly fløj så lavt over skolegården, at man kunne se piloten. I det samme lød de første bombenedslag, og sirenen lød først nu. Birgit og skolens andre elever var allerede på vej ned ad trapperne. Der var en tumult. Alle var rædselsslagne. Nu var der kraftige rystelser efter hver bombe, der blev kastet, og vinduesglas faldt klirrende til jorden. Det var universitetet, der var målet, og det lå ca. 200 meter fra Birgits skole. Gestapo havde hovedkvarter der med masser af soldater, og der var danske sabotører, som var slæbt til afhøring. Skolens beskyttelsesrum lå på 1. sal i den lange midtergang med plads til 600 børn. De store vinduer i gavlen var dækket af tykke trædæksler. Var det beskyttelse nok? Alle skreg og græd.

Angrebet kom i to bølger, og eleverne kunne høre, at de tyske luftsværnskanoner beskød bombeflyene. Omsider stilnede det af, og der blev meget stille. Skolens store skoleinspektør banede sig vej imellem børnene. Han kunne fortælle lidt om de omfattende skader, og at der ville gå et par timer, før det var forsvarligt at sende Birgit og de andre børn hjem.

Samme dag d. 14. marts 1945 fødte Birgits mor lillesøsteren Grete. Birgit var 12 og Edgar 9 år. De stod og pudsede støvler og grinede og pjattede. Pludselig kom faderen ned af trappen og så helt rød ud i hovedet, han så helt forkert ud. Han havde lige fået besked om ulykken. Så gik han op og kiggede, hvor langt moderen var med fødslen. Der var kommet jordemoder. Birgits mor måtte ikke vide noget om den ulykkelige situation på universitetet, fordi jordemoderen havde sagt, at hun kunne få et chok. Hun havde godt nok fornemmelsen af, at noget var galt.

1946

BIRGITS KONFIRMATION

Det var ikke kun Birgits forældre, der havde travlt med at planlægge og forberede Birgits konfirmation. Birgit havde da også travlt. Hun ville skrive en takkesang til sin far og mor. Der var ikke andre i hendes klasse, der havde fundet på den ide.

Hendes problem var at få den duplikeret. Det kostede jo penge, og dem havde Birgit ikke nogen af. Heldigvis havde hendes spejderleder en duplikator, som Birgit kunne bruge. Den voldte dog meget besvær, og der var trykssvæerte overalt.

På selve dagen havde Birgits far bestilt en taxa, og det fik Birgit til at føle sig som en prinsesse. Gæsterne skulle først komme kl. 19.00, så Birgit havde god tid til at gå ned på gaden og lade sig beundre af alle børnene. Der kom nogle telegrammer fra naboer og andre bekendte, og bl.a. også fra Persiennefabrikken (Birgits fars arbejdsplads). I de fleste var der sat en femkronesseddel fast. Fra hendes mors familie fik Birgit forskellige smykker m.v., og fra hendes fars familie fik Birgit en skriggrøn regnfrakke, der nærmest var lavet af noget gummiagtigt stof. Familiemedlemmerne fortalte, at den var købt i Sverige af deres kusine, men det hjalp ikke. Den var grim og stiv. Til maden blev der serveret øl til mændene og sodavand til damerne og børnene. Alt var godt. Der var otte gode festsange fra familien. Bagefter var der rundesang, hvor man hele bordet rundt valgte viser, og gerne nogle, hvor man selv sang indholdet, og så skrålede alle med på omkvædet.

Hen på natten kom der også nogle halvsjofle viser, og der blev grinet meget. Birgits far kunne ikke lide, at hun skulle høre på det, og han forsøgte at genne hende i seng. Birgit kiggede rundt på familien, og de talte godt for hende. Ha! Først kl. 03.00 brød gæsterne op. De var seje. De fleste af dem skulle gå hjem og på arbejde igen tidligt mandag morgen.

“Jeg havde fået gaver, men ikke nogen særlig store. Men jeg kunne fortælle, at jeg havde fået 8 sange. 8! Der var nogen, der kun havde fået 1 eller slet ikke nogen.”

Realklassen og fester

"Vi lavede fester, det var det gode ved det. Både private, men det var også noget, der blev lavet på skolen. Det var to gange om året, forår og efterår – Skolebal. Og der var også komedier, og der var vi med som de ældste. Og med sang indimellem, der var vi også med næsten alle sammen"

Birgits barndomshjem var altid åbent for hendes venner, og adskillige klassefester blev holdt der, også efter at Birgit og hendes klassekammerater var gået ud af skolen. De var kun 13 elever i realklassen, og når de holdt fest, var der mange af drengene fra parallelklassen eller andre, som de havde mødt, som gerne ville med. Allerede året efter havde halvdelen af dem dannet par for livet.

"Vi var 13 piger i realklassen, og der viste det sig senere, at halvdelen af os havde fundet den partner, som vi blev gift med nogle få år efter. Det hørte sig til. Det viste sig også, at vi fik tidligt børn. Jeg blev gift som 20-årig og fik mine børn som 22-årig."

Senere syntes Birgit og de andre måske nok, at de skulle have ventet med at binde sig til én bestemt, men det var normen dengang. Birgit og de andre piger blev ved med at mødes år efter år. Først i konditorier og senere, da vi blev gift på skift hos hinanden. Det gør de stadigvæk.

Senere blev Birgits mands venner også hendes venner, og efterhånden var de seks par, der ofte mødtes og holdt nogle gode og sjove fester hos hinanden. Derudover kom Birgit og de andre piger i kredsen ofte sammen om dagen og havde altid deres børn med. Ingen af kvinderne havde arbejde, mens børnene voksede til. Det blev også til fælles ferier, hvor Birgit og de andre par lejede sig ind i et fiskerhus ved Bønnerup Strand.

Når Birgit om sommeren cyklede til Moesgård for at bade, havde hun ofte et par ekstra af børnenes venner med. Da Sussi (Birgits datter) blev spejder, var der stor mangel på ledere til de søde unger. Som gammel spejder blev Birgit overtalt til at lede troppen. Efter et års tid blev hun valgt til divisionschef i Højbjerg. Det gav en masse arbejde, men det gav også en masse viden om samarbejde imellem alle led. I den forbindelse blev Birgit sendt på kursus, som var hende til stor hjælp, da hun pludselig skulle ud på arbejdsmarkedet.

1950'ERNE

FRITID & FORNØJELSER

Nytåraften 1949 havde Birgit plaget sin far for at få lov til at følges med sin kusine og hendes kæreste Erling til nytårshalløj. De skulle nok passe på Birgit. De endte sammen med mange af Erlings soldaterkammerater på en lille jazzbar i Kannikegade ved navn Funkis Bar. Der blev danset, drukket øl, og Birgit skilte sig ud fra de andre voksne damer i hendes rosafarvede konfirmationskjole. Fulde mænd kom med gode tilbud til Birgit for at høre, om hun ville med dem hjem og høre deres nyeste grammofonplader. Pludselig dansede Birgit med en pæn mand i jakkesæt. Det var Henning, og da de unge mennesker skulle hjemad, hjalp Henning med at støtte Erling. Næste dag stod Henning ved hoveddøren i Risvangen og inviterede Birgit på en tur i skoven og til varm kakao på cafeen i 6. Frederikskro. Det var så begyndelsen på Hennings forelskelse i Birgit.

Et par gange om ugen gik Birgit og hendes venner (Henning, venneparret Bruno og Gerda samt Gerdas bror Egil) i biografen. De købte altid programmet, så de kunne læse lidt om indholdet. Mange af filmene var krigsfilm, hvor det handlede om begivenheder, som de ikke kendte noget til. Bagefter gik Birgit ofte op på Jarles Konditori sammen med vennerne. Der fik de kaffe og lækre kager. Birgit fik kakao. Der var en hyggelig stemning på Jarles Konditori, og de havde altid de sidste nye plader, som Birgit og hendes venner kunne sidde og nyde. Det var også det eneste sted, hvor de kunne sidde og tale uforstyrret. Birgit var den eneste i vennekredsen, som havde eget værelse, men der måtte hun ikke have "herrebesøg". Birgit og de andre var også tit oppe i Risvangen til kaffe, og Birgit kunne se, at hendes forældre nød det. Men Birgit var flov over al det rod, der var deroppe med alle de unger. På det tidspunkt var Birgit 18 år, Edgar 15, Elin 10 og Grete 5 samt Preben på 2 år.

Påskan var den mest kedelige tid på hele året. Kirken og de hellige sad på magten. Alle forlystelser var lukket, herunder biografer, danserestauranter og selv konditorier. Radioprogrammerne var lutter sørgemusik og gudstjenester. Det eneste lyspunkt var rejsefilm, hvor de store "opdagelsesrejsende", som Jørgen Bitch og andre gode fortællere, for fulde huse berettede om drabelige begivenheder ude i den store verden.

I mange familier var der selvfølgelig stort familietræf. For Birgits vedkommende var det nu heller ikke så spændende, for så måtte hun overlade sit værelse til udenbys onkler og tanter. I den store familie var hendes kusiner og fætre aldrig med. I pinsen var der tradition for, at alt hvad der kunne krybe og gå skulle i skoven. Der blev holdt fest alle vegne. Mange skovrestauranter åbnede kl. 05.00, så man kunne gå lige fra festen og spise morgenmad derude. Alle havde fået nyt "pinesnit" eller i det mindste en ny sommerkjole eller et nyt jakkesæt. Det værste var dengang til en pinse, hvor Birgit også havde fået nye sko, og hun kom hjem med kæmpevabler på hælene.

Samtaleemnet i lange tider var håbet og ønsket om et kørekort. Det var selvfølgelig kun mændene, der talte om det og som erhvervede sådant et, og da køreprøven var overstået, lejede Henning og Birgit og deres venner somme tider en bil. Den første bil var en ældgammel Ford, men den skulle være stor nok til, at både Birgits far og mor samt onkel og kusine kunne være i bilen, fordi de alle skulle på familiebesøg i Esbjerg. Det viste sig, at bilen havde svært ved at starte, og for Henning, som havde et ny erhvervet kørekort, gik bilen i stå midt på Strøget en lørdag formiddag i Vejle. Alle måtte ud at skubbe det tunge køretøj, indtil den startede igen.

Senere på turen blev bilen parkeret, så den kunne køre ned ad bakkerne, for at den i det hele taget kunne starte igen. Alle var i strålende humør – det var simpelthen en milepæl i familien, at de selv kørte bil. Da de kørte hjemad, faldt det ene sidevindue ud. Birgit og hendes familie frygtede, at de nu selv skulle betale for et nyt vindue til bilen. Dog viste det sig, at udlejeren ikke var spor forbavset.

1969

MINDER FRA BIRGITS VOKSNE LIV DEL I

På arbejdsmarkedet

Da Birgit i april 1969 startede en lille møbelforretning, var det kun meningen, at hun skulle bestyre den, indtil hun fik råd til en forretningsbestyrer. Men tingene kom til at gå anderledes.

Birgit var ikke klar over, at fabrikkens økonomi var så dårlig, så det var et chok,

da banken sagde stop med til følge. Birgits mand gik samtidig i sort og var ikke i stand til at snakke med nogen af de mange kreditorer, som ville vide nærmere. Birgit var sammen med revisor og sagfører til adskillige møder, hvor hendes mand ganske vist var til stede, men han deltog ikke i samtalerne vedrørende aftaler om afvikling af lageret på fabrikken. Han var langt nede med depression.

Mens Birgit passede forretningen, blev hun opsøgt af rasende kreditorer, som hun måtte forklare overfor, at hendes mand var syg. Et par gange kom ganske ukendte naboer fra Nørre Allé ind for at høre, om det virkelig var rigtigt, at fabrikken var gået konkurs?! Birgit følte, at det var som om, de kom for at gnide endnu mere salt i såret. I 1971 var Birgits mand så meget ovenpå, at han og Birgit bedømte, at han nu var i stand til at passe forretningen.

Birgit søgte nu arbejde på kommunekontoret i Holme, men inden da blev hun tilbudt et vikariat ved Skattevæsenet. Hendes arbejde bestod hovedsageligt i at sortere alle kortene fra Folkeregistret, så de kunne omkonteres til det store folkeregister i Århus. Hun sad imellem damerne på forkontoret, og de var ikke særligt venlige. Måske fordi Birgit var "fru Andreasen", som revisorerne fra Skattevæsenet kaldte hende. De vænnede sig ikke aldrig til at sige Birgit. Dog var det ganske nyt for Birgit, at alle sagde "du" til hinanden og kaldte hinanden ved fornavn, og det var svært at vænne sig til.

En dag kom pantefogeden ind på kontoret og stod og fjantede lidt med damerne. Pludselig sagde han: *"Ja, nu har jeg igen været oppe hos den idiot til Andreasen på Hovvej, og han ville som sædvanlig ikke lukke op. Han skylder en farlig masse penge"*. Birgit sad som forstenet. Men endelig sagde hun: *"Er De klar over, at det er min mand, De omtaler på den måde. Han er ikke idiot, og De burde vide, at al henvendelse sker til vores sagfører"*. Pantefogeden prøvede at undskylde overfor Birgit, men hun gik ud på toilettet og brækkede sig og græd i stride strømme. Da hun endelig fattede sig, stod en af revisorerne og ventede på hende. *"Kom du med ind på mit kontor"*, sagde han, og da Birgit satte sig ned, trak han én af de tykke mapper ud fra skabet. Der stod en flaske snaps, og han sagde til Birgit: *"Nu kan du vist nok trænge til en lille opstrammer"*.

Alle forstæderne skulle snart sammenlægges med Århus, og i den anledning inviterede sognerådet i Holme hele personalet til fest med stor middag. Den

eneste, der ikke fik en invitation, var Birgit. Selvfølgelig var hun skuffet, men det lysnede, da sognerådsformanden Ali Hedegaard, personligt kom med en invitation, og tilmed gav sig tid til at snakke med Birgit. Birgit kendte hende fra Skødshoved.

Midt i al denne tumult, skulle Birgit og hendes mands dejlige villa sælges. Kongens foged kom og vurderede alle parrets værdigenstande – møbler, sølvtoj – alt hvad der havde værdi. Vurderingssummen var, hvad det hele kunne blive solgt for på auktion. Heldigvis lånte Birgits far dem det samlede beløb, så Birgit og hendes mand kunne beholde indboet. Samtidig måtte Birgit finde et sted til familien at bo. Det blev en 4-værelses lejlighed på Rosenvangs Allé.

1974

MINDER FRA BIRGITS VOKSNE LIV DEL II

40 år, enlig og fraskilt

“Nej, nu holder jeg ikke til mere”, tænkte Birgit en dag i 1974. Tre turbulente år efter 21 års ægteskab, der endte i skilsmisse, betød, at Birgit nu var alenemor. Hun følte dog en stor lettelse ved at være fri – særligt ansvarsfri eller nærmere bekymringsfri over ikke længere at skulle gå og tænke på, hvad hendes (eks)mand nu gik og lavede. Men det var hårdt at være en fraskilt kvinde med tre børn. Hun tænkte ofte på, hvad faderen havde sagt til en bekendt, der var gift: *“Nej, skilsmisse bruger vi ikke i vores familie”*. Birgit havde efterfølgende sagt til faderen: *“Jamen far da, du ved da, at jeg er en fraskilt kvinde”,* hvortil faderen svarede *“Jamen, det var også noget andet”*.

Det skulle senere vise sig, at Birgit fandt kærligheden igen sammen med sin anden ægteemand.

Redigeret af: Stine Hjorth Jensen, Aarhus Stadsarkiv, d. 3. september 2018

Portrætfoto af Birgit Wendelbo fra d. 10. juni 2009